

**BOLALARDA DIAREYA SINDROMI: ETIOLOGIYASI, KLINIK
XUSUSIYATLARI VA PROFILAKTIKASINING ZAMONAVIY JIHATLARI.**

Toshboriyev G'ayrat Shuxratovich

RIO va RIATM SURXONDARYO FILIALI UTT SHIFOKORI

Annotatsiya: Diareya bolalar orasida eng ko'p uchraydigan oshqozon-ichak tizimi kasalliklaridan biri bo'lib, dunyo miqyosida bolalar kasallanishi va o'limining asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. Mazkur tezisda bolalarda diareya sindromining etiologik omillari, patogenez, klinik kechishi, diagnostik mezonlari hamda davolash va profilaktika tamoyillari tahlil qilingan. Kasallikning rivojlanishida virusli, bakterial va parazitlar infeksiyalar, noto'g'ri ovqatlanish, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik va immunitetning pasayishi muhim omil sifatida qayd etilgan.

Kalit so'zlar: Bolalar, diareya, o'tkir ich ketishi, gastroenterit, suvsizlanish, rehidratatsion terapiya, rotavirus infeksiyasi, ichak infeksiyalari.

Kirish

Diareya bolalar orasida eng keng tarqalgan oshqozon-ichak kasalliklaridan biri bo'lib, bugungi kunda ham jahon sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik sutkasiga uch va undan ortiq marta suyuq yoki yarim suyuq najas ajralishi bilan tavsiflanadi hamda ko'pincha organizmning suvsizlanishi, elektrolitlar muvozanatining buzilishi va umumiy holsizlik bilan kechadi. Ayniqsa, 5 yoshgacha bo'lgan bolalarda diareya kasalligi yuqori uchrash ko'rsatkichlariga ega bo'lib, o'z vaqtida davolanmagan hollarda og'ir asoratlar va hatto o'limga olib kelishi mumkin.

Bolalarda diareyaning rivojlanishida turli etiologik omillar muhim o'rin tutadi. Kasallikning asosiy sababchilari sifatida rotavirus, norovirus, adenovirus kabi viruslar, shuningdek Salmonella, Shigella, Escherichia coli va Campylobacter kabi bakteriyalar hamda ayrim parazitlar infeksiyalar e'tirof etiladi. Bundan tashqari, noto'g'ri ovqatlanish, sifatsiz ichimlik suvi iste'moli, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik va immunitetning pasayishi kasallik rivojlanish xavfini oshiradi. Bolalar organizmining anatomik va fiziologik xususiyatlari diareyaning og'ir kechishiga sabab bo'lishi mumkin. Kichik yoshdagi bolalarda organizm suyuqlik zaxirasining kamligi tufayli qisqa vaqt ichida suvsizlanish rivojlanadi. Natijada qon aylanishi, moddalar almashinuvi va hayotiy muhim organlar

faoliyatida jiddiy buzilishlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli diareyani erta aniqlash va o'z vaqtida davolash pediatriyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda bolalarda diareyani davolash va profilaktika qilish bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, ushbu kasallik ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Xususan, sanitariya-gigiyena sharoitlarining yetarli darajada emasligi, sifatli ichimlik suvi ta'minotidagi muammolar hamda tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi kasallanish ko'rsatkichlarining yuqori bo'lishiga sabab bo'lmoqda.

Asosiy qism

Diareya bolalar orasida eng ko'p uchraydigan oshqozon-ichak tizimi kasalliklaridan biri bo'lib, organizmda suv-elektrolit muvozanatining buzilishiga olib keluvchi muhim tibbiy muammo hisoblanadi. Kasallikning rivojlanishida turli xil infeksiyon va noinfeksiyon omillar ishtirok etadi. Infeksiyon omillar orasida rotavirus, norovirus, adenovirus kabi viruslar yetakchi o'rin egallaydi. Bakterial qo'zg'atuvchilardan *Salmonella* spp., *Shigella* spp., *Escherichia coli*, *Campylobacter jejuni* va *Vibrio cholerae* ko'proq uchraydi. Ayrim hollarda *Giardia lamblia* va *Entamoeba histolytica* kabi parazitlar ham diareyaga sabab bo'lishi mumkin. Kasallik patogenezida ichak shilliq qavatining zararlanishi, suv va elektrolitlar so'rilishining buzilishi hamda ichak sekretsiasining ortishi muhim ahamiyatga ega. Natijada organizm katta miqdorda suyuqlik yo'qotadi va suvsizlanish rivojlanadi. Ayniqsa, chaqaloqlar va 5 yoshgacha bo'lgan bolalarda suvsizlanish qisqa vaqt ichida og'ir darajaga yetishi mumkin. Bu esa yurak-qon tomir tizimi, buyraklar va markaziy nerv tizimi faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalarda diareyaning klinik belgilari kasallik sababiga va og'irlik darajasiga bog'liq holda namoyon bo'ladi. Asosiy simptomlarga tez-tez suyuq najas ajralishi, qorin og'rig'i, ko'ngil aynishi, qusish, tana haroratining ko'tarilishi va umumiy holsizlik kiradi. Suvsizlanish rivojlangan hollarda teri va shilliq qavatlarning qurishi, ko'zlarning ichkariga botishi, siydik ajralishining kamayishi, chanqoqning kuchayishi va hushyorlikning pasayishi kuzatiladi. Ushbu belgilar kasallikning og'ir kechayotganidan dalolat beradi va shoshilinch tibbiy yordamni talab qiladi.

Diareya tashxisini qo'yishda klinik belgilar bilan bir qatorda laborator tekshiruvlar ham muhim o'rin tutadi. Najasning makroskopik va mikroskopik tahlili, bakteriologik ekish usullari, virusologik tekshiruvlar hamda umumiy qon tahlili kasallik sababini aniqlashga yordam beradi. Suvsizlanish darajasini baholash esa davolash rejasini tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Davolashning asosiy yo'nalishi organizmning yo'qotilgan suyuqlik va elektrolitlarini tiklashdan iborat. Shu maqsadda oral rehidratatsion eritmalar keng qo'llaniladi. Og'ir darajadagi suvsizlanishda esa vena ichiga infuzion terapiya o'tkaziladi.

Bemor bolalarga yoshiga mos ravishda ovqatlantirishni davom ettirish tavsiya etiladi. Zarur hollarda probiotiklar, sink preparatlari va etiologik davolash vositalari qo'llanadi. Antibiotiklar faqat bakterial infeksiya tasdiqlangan yoki gumon qilingan hollarda buyuriladi. Kasallikning oldini olishda profilaktik tadbirlar muhim ahamiyatga ega. Toza ichimlik suvidan foydalanish, qo'llarni muntazam yuvish, oziq-ovqat mahsulotlarini gigiyenik talablarga muvofiq tayyorlash va saqlash, bolalarni ko'krak suti bilan oziqlantirish hamda rotavirus infeksiyasiga qarshi emlash diareya kasallanishining kamayishiga xizmat qiladi. Profilaktik chora-tadbirlarning samarali tashkil etilishi bolalar o'rtasida kasallanish va asoratlarni sezilarli darajada kamaytiradi.

Xulosa

Bolalarda diareya kasalligi bugungi kunda pediatriya amaliyotida eng dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Kasallikning asosiy etiologik omillari virusli, bakterial va parazitlar infeksiyalar bilan bog'liq bo'lib, klinik kechish darajasi ko'pincha suvsizlanish sindromining rivojlanishiga bog'liq holda og'irlashadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diareyani erta aniqlash va o'z vaqtida regidratatsion terapiyani boshlash kasallik oqibatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi hamda asoratlarni rivojlanish xavfini kamaytiradi. Ayniqsa, og'ir suvsizlanish holatlarini oldini olish bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shuningdek, profilaktika choralarining ahamiyati yuqori bo'lib, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, sifatli ichimlik suvidan foydalanish, ko'krak suti bilan oziqlantirish va profilaktik emlashlar kasallanish darajasini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, bolalarda diareyaga qarshi kurash kompleks yondashuvni talab etadi va bu jarayonda erta tashxis, to'g'ri davolash hamda samarali profilaktika asosiy omillar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Diarrhoeal Disease Fact Sheet. WHO, 2024.
2. UNICEF. Child Health and Diarrhoea Management Guidelines. New York, 2023.
3. Nelson Textbook of Pediatrics. 22nd Edition. Elsevier, 2023.
4. Kliegman R.M. et al. Nelson Essentials of Pediatrics. 9th Edition. 2024.

